

Justyna Kłobukowska

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych we Włocławku

Gospodarka współdzielenia w miastach na przykładzie działania ogrodów społecznościowych – wyniki badań własnych

**The sharing economy in cities on the example of community
gardens – the results of research**

Streszczenie. Pandemia COVID-19 wywarła ogromny wpływ na relacje międzyludzkie w przestrzeniach miejskich. Konieczny dystans fizyczny osłabia więzi społeczne. Wyjście z kryzysu zdrowotnego to również przywrócenie lub pogłębienie kontaktów wśród lokalnej społeczności. Ogrody społecznościowe tworzą możliwość aktywnego kontaktu z naturą i innymi ludźmi. Jako jedno z narzędzi gospodarki współdzielenia wspierają rozwój inkluzyjny, niezwykle istotny w dobie pandemii. W niniejszej pracy przedstawiona została działalność ogrodów społecznościowych w miastach. W części teoretycznej scharakteryzowano ideę gospodarki współdzielenia oraz zdefiniowano ogrody społecznościowe jako szczególny jej przejaw. W części empirycznej, na podstawie przeprowadzonych badań własnych, przedstawiono cele i zakres działania oraz źródła finansowania ogrodów w miastach w Polsce.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, ogrody społecznościowe, gospodarka współdzielenia, źródła finansowania, miasto

Abstract. The COVID-19 pandemic has had a huge impact on interpersonal relationships in urban spaces. The necessary physical distancing weakens social ties. Getting out of the health crisis also means restoring or deepening contacts of the local community. Community gardens create the opportunity for active contact with nature and other people. As one of the tools of the sharing economy, community gardens support

inclusive development in cities, extremely important in the era of the pandemic. This paper will present the activities of community gardens in cities. In the theoretical part, the idea of the sharing economy will be characterized and community gardens will be defined as a special expression of it. In the empirical part, on the basis of own research, the objectives and scope of activities as well as the sources of financing gardens in cities in Poland will be presented.

Keywords: sustainable development, community gardens, sharing economy, sources of financing, city

Wstęp

Pandemia COVID-19 wywarła ogromny wpływ na relacje międzyludzkie w przestrzeniach miejskich. Konieczny dystans fizyczny osłabia więzi społeczne. Nie tylko instrumenty społeczne i psychologiczne mogą zostać użyte w celu odbudowy relacji. W ramach nowoczesnych rozwiązań na gruncie ekonomii należy przywołać narzędzia gospodarki współdzielonej. Bazują one na zaufaniu pomiędzy ludźmi w procesie użytkowania platform internetowych, które wspierają proces wymiany, współużytkowania przedmiotów lub świadczonych usług. Coraz bardziej popularne staje się wykorzystanie nowoczesnych technologii w aspektach dzielenia się czasem wolnym czy umiejętnościami.

Wyjście z kryzysu zdrowotnego w wymiarze działania samorządów to również przywrócenie lub pogłębienie kontaktów wśród lokalnej społeczności. Angażowanie współobywateli do pochylecia się nad łączącymi ich sprawami można zaobserwować w przypadku tworzenia budżetów partycypacyjnych. Chęć wspólnego działania w duchu zrównoważonego rozwoju może zostać uaktywniona poprzez zakładanie i prowadzenie ogrodów społecznościowych w miastach. Ogrody tworzą możliwość aktywnego kontaktu z naturą i innymi ludźmi. Jako jedno z narzędzi gospodarki współdzielenia wspierają rozwój inkluzywny w miastach, niezwykle istotny w dobie pandemii. Równocześnie akcentują kolejny możliwy kierunek innowacyjności samorządów w postpandemicznych realiach.

W niniejszej pracy przedstawiona zostanie działalność ogrodów społecznościowych w miastach. W części teoretycznej scharaktery-

zowano ideę gospodarki współdzielenia oraz zdefiniowano ogrody społecznościowe jako szczególny jej przejaw. W części empirycznej, na podstawie przeprowadzonych badań własnych, zostaną przedstawione cele i zakres działania oraz źródła finansowania ogrodów społecznościowych w miastach w Polsce.

Metodyka badań i przebieg procesu badawczego

Autorskie badanie zostało przeprowadzone w okresie luty – czerwiec 2021 r. Badanie dotyczące ogrodów społecznych w Polsce w związku z brakiem bazy danych dotyczących m.in. liczby i rozmieszczenia ogrodów w Polsce rozpoczęto od fazy identyfikacji działających inicjatyw. Następnie dokonano zebrania podstawowych informacji na temat ogrodów, w tym danych kontaktowych do ich przedstawicieli. Główna część badania dotycząca funkcjonowania ogrodów społecznościowych została przeprowadzona metodą ankietową. W związku ze specyfiką działania ogrodów metodą wspomagającą był wywiad telefoniczny. Ostatecznie uruchomiono badanie skierowane do 50 osób związanych z funkcjonowaniem ogrodów w Polsce. Odpowiedź otrzymano na temat działalności 20 ogrodów. Wybrane wyniki badań wraz z wnioskami przedstawiono w niniejszym opracowaniu. Ze względu na małą próbę nie stanowią one podstawy do uogólnienia. Ponadto w rozdziale wykorzystane zostały metody *desk research*, analizy studium przypadku, indukcji oraz dedukcji.

Gospodarka współdzielenia – istota i rola miast

Gospodarka współdzielenia (ang. *sharing economy*) definiowana jest jako „systemy ułatwiające dzielenie się niewykorzystanymi aktywami lub usługami, za opłatą lub za darmo, bezpośrednio pomiędzy jednostkami lub organizacjami”¹. Efektem wspólnego użytkowania staje się zwiększanie poziomu wykorzystania zasobów dzięki dzielonemu dostępowi. Działa w tym przypadku model oparty o cyrkulację pro-

¹ A. Kucharska, *Ochrona konsumenta w gospodarce współpracy w prawie Unii Europejskiej*, Warszawa 2019, s. 26.

duktów i usług dzięki wymianie, sprzedaży, dzieleniu się, wypożyczeniu lub nieodpłatnym ich przekazywaniu².

Patrząc szeroko na możliwości współpracy, można dokonać określenia głównych kierunków, w jakich się ona odbywa³:

- a. sektor – usługi transportowe, wynajmowanie przestrzeni, usługi finansowe, żywność, czas wolny, rynek pracy;
- b. orientacja rynkowa – nastawienie na zysk, nienastawiona na zysk, mieszane;
- c. struktura rynku – relacje pomiędzy podmiotami biznesowymi, relacje pomiędzy biznesem a konsumentami, relacje pomiędzy konsumentami.

Mnogość i zakres rozwiązań opartych na współdzieleniu i współpracy prowadzi do obserwacji coraz większej liczby takich praktyk w miastach. Rola samorządu może być zróżnicowana. Miasto może wystąpić w roli⁴:

- a. Podmiotu monitorującego rozwój praktyk i inicjatyw z zakresu gospodarki współdzielonej, tak aby podejmować decyzję czy i jak w nie ingerować.
- b. Regulatora, który wyznacza i dostosowuje zasady funkcjonowania.
- c. Promotora; co oznacza, że miasto interweniuje w sposób bezpośredni w promowanie usług współdzielonych, tworzy warunki dla tych rozwiązań oraz w sposób pośredni poprzez projektowanie infrastruktury, usług, zachęt do uruchomienia i realizacji działań z zakresu gospodarki współdzielonej.
- d. Podmiotu współuczestniczącego; co oznacza, że miasto włącza się do współpracy z platformami i organizacjami usług współdzielonych w celu zapewnienia do nich dostępu swoim mieszkańcom.

² D. Sokołowski, S. Starzyński, B. Rok, Ł. Zgiep, *Raport Ekonomia Współpracy w Polsce 2016*, Społeczność Ekonomia Współpracy, 2016, s. 15.

³A. Kucharska, *Ochrona konsumenta...*, s. 26.

⁴ M.F. Morell, M.R. Cano, V. Vidal, *Report An Overview of public Policies of the sharing economy by cities*, lipiec 2019, Sharing Cities Action, s. 33, <http://www.sharingcitiesaction.net/wp-content/uploads/2019/09/REPORT-SHARING-CITIES-SUMMIT-2018.pdf> (dostęp: 20.11.2021 r.).

W praktyce miasta pełnią zróżnicowane funkcje, część z nich jest ukierunkowana na jedno podejście, ale są też takie, które są bardzo mocno zaangażowane i zakres ich działań jest wielostronny. Miasta zrzeszone w *Sharing Cities Action*⁵ najczęściej przyjmują rolę promotorów (82% z badanych miast należących do *Sharing Cities Action*). Rolę regulatora przyjmuje około 65% badanych miast, monitorującą – 53% badanej próby, a współpracującą mniej niż jedna trzecia badanych miast. W tabeli 1. przedstawiono zakres zaangażowania w promowanie praktyk z zakresu gospodarki współdzielenia na przykładzie wybranych miast.

Tabela 1. Zakres zaangażowania wybranych miast w promowanie praktyk z zakresu gospodarki współdzielenia

Miasto / rola	monitoring	regulacja	wspieranie	kolaboracja
Amsterdam	X	X	X	
Barcelona	X	X	X	X
Mediolan	X	X	X	X
Nowy Jork	X	X	X	
San Francisco	X	X	X	X
Sao Paulo			X	
Seul		X		X
Sztokholm		X		
Toronto			X	
Wiedeń	X	X	X	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M.F. Morell, M.R. Cano, V. Vidal, *Report An Overview of public Policies of the sharing economy by cities*, lipiec 2019, *Sharing Cities Action*, s. 34–35, <http://www.sharingcitiesaction.net/wp-content/uploads/2019/09/REPORT-SHARING-CITIES-SUMMIT-2018.pdf> (dostęp: 20.11.2021 r.)

Jak pokazują doświadczenia miast zarówno europejskich, amerykańskich, jak i azjatyckich, przyjmują one aktywną rolę. Wzrost świadomości władz samorządowych oraz obdarzenie ich zaufaniem przez mieszkańców będzie pozytywnie oddziaływać na wykorzystanie narzędzi gospodarki współdzielonej w kreowanie innowacyjności miast⁶.

⁵ *Sharing Cities Action* to grupa miast, które zawarły porozumienie, aby pochylić się nad wyzwaniami i szansami rozwoju związanego z gospodarką współdzielenia.

⁶ Szerzej: J. Kłobukowska, *Narzędzia gospodarki współdzielenia w kreowaniu innowacyjności miast* [w:] L. Czaplewski, D. Jurewicz, A. Szóstek (red.), *Innowacyjny samorząd. Rola samorządu w kreowaniu innowacyjności regionalnej*, Toruń 2020, s. 169–172.

Wartym zauważenia jest wpisanie się efektów wykorzystania narzędzi gospodarki współdzielonej w realizację ustawowych działań i zadań samorządów w zakresie zaspakajania zbiorowych potrzeb wspólnoty. Dla przykładu, w odniesieniu do art. 7.1. Ustawy o samorządzie gminnym istotne będą inicjatywy w zakresie ładu przestrzennego, zieleni gminnej, a także promocji danego samorządu i pobudzania aktywności obywatelskiej⁷. Zadania na poziomie ponadgminnym w tym zakresie czytelne są w zapisie art. 4.1. Ustawy o samorządzie powiatowym⁸.

Tym samym gospodarka współdzielenia nie ogranicza się do wymiany między społecznością a podmiotami biznesowymi. Włączenie miast pozwala im po dokonaniu ewidencji komunalnych zasobów na podjęcie decyzji o przekazaniu ich do współużytkowania przez społeczność lokalną lub inne jednostki samorządu terytorialnego. Dla przykładu wiele maszyn i urządzeń będących w posiadaniu danego podmiotu nie jest używane w trybie ciągłym. Przy zastosowaniu technologii wspierającej komunikowanie o posiadanych zasobach i możliwości wymiany lub czasowego udostępnienia zwiększone jest ich faktyczne wykorzystanie, jednocześnie zmniejszeniu ulegają koszty.

Podczas wykorzystania narzędzia gospodarki współdzielonej redukowany jest problem marnotrawstwa zasobów. Ciekawym przykładem jest wymiana ozdób bożonarodzeniowych służących do dekoracji ulic i placów pomiędzy miastami. Dla wielu lokalnych obywateli coroczne zmiany wpływają na postrzeganie atmosfery świątecznej jako bardziej niepowtarzalnej. Z perspektywy lokalnych finansów jest to atrakcyjna zmiana z zakupu na wymianę przedmiotów do efektownej dekoracji i iluminacji.

Z kolei w odniesieniu do nieruchomości nieużytkowane pomieszczenia biurowe mogą zostać udostępnione organizacjom pozarządowym, małym firmom czy start-upom⁹. Miejskie hale sportowe, boiska poza ich

⁷ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 559 ze zm.).

⁸ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1526 ze zm.).

⁹ M. Ciesielski, *Miasta współdzielone. O tym, jak aplikacje zmieniają oblicze metropolii*, 2.02.2018 r., <https://forsal.pl/artykuly/1101161,miasta-wspoldzielone-o-tym-jak-aplikacje-zmieniaja-oblicze-metropolii.html>, (dostęp: 24.11.2021 r.).

godzinami użytkowania mogą być oddawane do dyspozycji w ramach spędzania czasu wolnego i integracji. Miejskie nieużytki mogą zostać przeznaczone na organizację miejsc takich, jak ogrody społeczne, szerszej społecznościowe.

Ogrody społecznościowe w przestrzeni miejskiej – główne formy i doświadczenia międzynarodowe

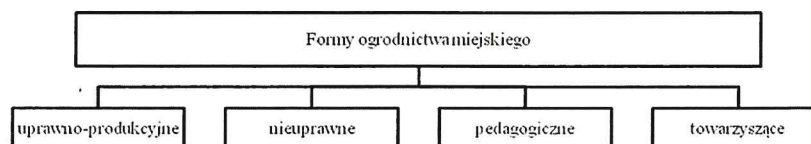
Idea gospodarki współdzielenia wpisuje się w działania branży żywność. Można wymienić wiele rozwiązań, które mogą zostać wykorzystane w całym łańcuchu od produkcji żywności, dostawy produktów, półproduktów, jak i gotowych posiłków¹⁰. W niniejszym artykule odniesiono się wyłącznie do stadium związanego z uprawą roślin.

Poprzez prowadzenie ogrodów społecznych poza aspektem produkcji warzyw czy owoców, a także w relacji do natury, buduje się więź pomiędzy lokalną społecznością. Wykorzystanie technologii w tym aspekcie funkcjonowania społeczności pozwala na połączenie właścicieli nieużywanych działek z osobami, które chciałyby podjąć się uprawy na takich terenach. Wykorzystanie platform online do kojarzenia osób prowadzi do wyodrębnienia nowego zjawiska.

Przeгляд oddolnych inicjatyw ogrodniczych pozwala na zidentyfikowanie różnorodnych form, w których mogą być realizowane. Należy wymienić tu ogrody komunalne, rodzinne ogrody działkowe (ROD), ogrody kieszonkowe, pracownicze, akademickie, społeczne oraz będące przedmiotem niniejszej pracy, społecznościowe. W praktyce ogrody będą różniły się dostępnością terenu, formą prawną, zasadami współdzielenia i organizacji funkcjonowania danej przestrzeni. Na rysunku 1. zaprezentowano główne formy ogrodnictwa miejskiego.

¹⁰ Szerzej w: D. Sokołowski, S. Starzyński, B. Rok, Ł. Zgiep, *Raport Ekonomia...*, s. 42–45.

Rysunek 1. Główne formy ogrodnictwa miejskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Ogrody społeczne. Bank dobrych praktyk, Wrocławska Rewitalizacja Sp. z o.o., 2019, s. 10-11, https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/95443/9_wr_ogrodyspolecznee-book-1.pdf (dostęp: 20.11.2021 r.)

Miejskie ogrody typowo uprawno-produkcyjne (*urban farming*) to ogrody warzywne, owocowe, ale także sady, pasieki lub ogrody hodowlane (nie duże zwierzęta, ryby, ptaki). Z kolei ogrody z funkcją nieuprawną stają się miejscem spotkań mieszkańców. Na ich terenie rosną głównie kwiaty i krzewy. Wyposażone są w plac zabaw i inne formy małej architektury pozwalające na rekreację i spędzanie wolnego czasu. W tym zakresie coraz częściej zakładane są ogrody deszczowe, retencyjne, recyklingowe, mające na celu poprawę lokalnych warunków środowiskowych za pomocą formy ogrodniczej¹¹.

Dwie pozostałe formy ogrodnictwa wspierają realizację zadań edukacyjnych i terapeutycznych. Ogrody pedagogiczne powstają przy instytucjach publicznych, takich jak szkoły, biblioteki, instytucje opieki społecznej i kultury czy placówki opieki zdrowotnej. Działalność ogrodu połączona jest z prowadzeniem działalności warsztatowej lub naukowej. Ogrody towarzyszące pełnią funkcje wspierającą i integrującą m.in. dla mieszkańców, organizacji pozarządowych, różnych form mieszkalnictwa społecznie zaangażowanego¹².

Ogród społecznościowy to przykład wspólnego użytkowania przez grupę nieformalną złożoną z przyjaciół lub sąsiadów dzierżawionego gruntu. Cele funkcjonowania ogrodu będą wynikały z potrzeb grupy¹³. Dla porównania, ogród społeczny będziemy rozumieć jako teren ogól-

¹¹ *Ogrody społeczne. Bank dobrych praktyk*, Wrocławska Rewitalizacja Sp. z o.o., 2019, s. 10–11. https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/95443/9_wr_ogrodyspolecznee-book-1.pdf (dostęp: 20.11.2021 r.).

¹² Tamże, s. 10–11.

¹³ Tamże, s. 25.

nodostępny, umożliwiającą swobodne włączanie się w opiekę, zarządzanie ogrodem, ale również korzystanie z miejsca dla celów integracji, odpoczynku i edukacji.

Miejskie ogrodnictwo zyskuje coraz więcej zwolenników. Dużą popularność zyskała w miastach takich, jak Detroit, Montreal, Quebec, Paryż czy Berlin. Miasta te są przykładem, jak tworzyć miejsca sprzyjające działaniom edukacyjnym na rzecz ochrony środowiska, rozwijać partnerstwo w dzielnicach ze szkołami, domami spokojnej starości. Przykładem takiej działalności jest paryski ogród „Le Jardin De La Felicite”¹⁴.

W Kanadzie ogrody zarządzane są przez samorządy wraz z wybranymi organizacjami lub tzw. komitetami miejskich ogrodników. Co ciekawe, „Ogród wspólnotowy la Pointe-Verte” w Montrealu ustanowił obowiązkową obecność podczas prac konserwacyjnych wspólnych przestrzeni¹⁵. Na wyróżnienie zasługuje również inicjatywa „Fruits Defendus”, stowarzyszenia działającego od dziesięciu lat w Montrealu. Jego członkowie podejmują działania związane ze zbiorem owoców z miejskich ogólnodostępnych drzew owocowych i dalszym ich spożyciem¹⁶.

Interesujące rozwiązania stosowane są w Niemczech, gdzie można wskazać wiele ogrodów międzykulturowych oraz mobilnych. Jednym z przykładów jest „Princessinnengarten”, ogród założony przez stowarzyszenie Nomadisch Grün w 2009 r. w dzielnicy Berlina Kreuzberg. Celem stowarzyszenia jest adaptowanie niezagospodarowanych powierzchni w miastach pod nowe ogrody w celu uprawy zdrowej żywności oraz miejsca życia społecznego. Berliński ogród zajmuje powierzchnię około 6000 m², a teren jest dzierżawiony odpłatnie¹⁷. Z kolei hamburski ogród „Gartendeck” działający w dzielnicy St. Pauli to przykład ogrodu społecznościowego założonego na dachu garażu. Do podlewania wykorzystywana jest woda deszczowa. Ogród jest

¹⁴ Ogród Le Jardin De La Felicite, <http://www.jardin-de-la-felicite.fr/association.htm> (dostęp: 22.11.2021 r.).

¹⁵ *Ogrody społeczne. Bank...*, s. 25.

¹⁶ Fruits Defendus, <https://sanropolroulant.org/en/what-is-the-roulant/collectives/fruits-defendus> (dostęp: 22.11.2021 r.).

¹⁷ M.J. Latkowska, *Community Gardens, czyli ogrody sąsiedzkie – nowe formy zieleni w przestrzeni miejskiej*, „Architektura. Czasopismo techniczne” 2012, nr 6-A, s. 275.

miejszem aktywnego i biernego wypoczynku sąsiadów. Ogród „Gartendeck” zajmuje powierzchnię 1000 m² a jego teren został nieodpłatnie udostępniony przez miasto¹⁸.

W polskich miastach można zaobserwować również wiele różnorodnych inicjatyw związanych z działaniem ogrodów społecznościowych.

Ogrody społecznościowe w Polsce – wyniki badań własnych

W okresie od lutego do czerwca 2021 r. prowadzono badanie naukowe na temat ogrodów społecznościowych w Polsce. Poszukiwano odpowiedzi na pytania dotyczące:

- a. wielkości prowadzonych ogrodów,
- b. rodzaju i wielkości produkowanej żywności w ogrodach,
- c. liczby osób zaangażowanych w tę inicjatywę,
- d. działalności i formy podejmowanej w ogrodzie¹⁹.

Otrzymano informację zwrotną od 20 ogrodów funkcjonujących w Polsce: 9 z Krakowa, 5 z Warszawy, 2 z Bydgoszczy, 1 z Gdańska, 1 z Torunia, 1 z Wrocławia, 1 z Poznania²⁰.

Zbadane ogrody powstały w większości po 2015 r., ale w latach 2018–2019 powstało ich najwięcej. Powierzchnia ogrodów jest zróżnicowana, od ok. 60 m² (Ogród Społeczny Azory w Krakowie) do ponad 15 tys. m² (Ogród Społeczny Klinówka w Krakowie).

Liczba zaangażowanych w funkcjonowanie danego ogrodu w Polsce waha się pomiędzy 5 a 10 osób. Jednakże liczba użytkowników korzystających w sposób swobodny ze wspólnej przestrzeni może sięgać do kilkudziesięciu. Zauważalny jest spadek liczby osób działających w ogrodzie w okresie restrykcji związanych z pandemią COVID-19. Szczególnie w miejscach dotychczas chętnie odwiedzanych i użytkowanych przez seniorów, na przykład w Ogrodzie Mozarta w Warszawie.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Z uwagi na wymóg objętości opracowania przedstawiono jedynie główne wyniki i wnioski z przeprowadzonych badań.

²⁰ W trakcie badań nie został zidentyfikowany żaden ogród społecznościowy we Wrocławiu. Widoczny jest tu jednak rozwój innych form ogrodnictwa miejskiego.

Ogrody działają głównie jako stowarzyszenia lub bez formy instytucjonalnej. Wśród innych form prawnych można wymienić umowę dzierżawy lub użyczenia, na podstawie których mieszkańcy użytkują teren przeznaczony pod działalność ogrodu.

Istotnym aspektem funkcjonowania tych oddolnych inicjatyw jest ich finansowanie. Możemy wskazać szereg wykorzystywanych źródeł. Do najbardziej popularnych wskazanych przez przedstawicieli badanych ogrodów należą składki mieszkańców, środki fundacji, środki z budżetu obywatelskiego, środki własne stowarzyszenia, środki od sponsorów, dofinansowania z budżetu miasta, granty. Żaden z badanych ogrodów nie korzystał z crowdfundingu (finansowanie społecznościowe), jednego z narzędzi gospodarki współpracy w zakresie usług finansowych i jednocześnie nowoczesnego sposobu pozyskiwania finansowania na projekty społeczne, a także biznesowe.

Należy wspomnieć o programie „Bujna Warszawa”, który został powołany w 2017 roku z inicjatywy Zarządu Zieleni m. st. Warszawy²¹. Oferuje on wsparcie powstającym i działającym ogrodom w stolicy. Na dużą pomoc miasta mogą liczyć również krakowscy ogrodnicy. Zarząd Zieleni Miejskiej w Krakowie realizuje np. program „Ogrody Krakowian” wspierający zakładanie ogrodów kieszonkowych.²² Interesujących wniosków dostarcza szczegółowa analiza funkcjonowania poszczególnych przebadanych ogrodów.

Warszawski ogród „Motyka i Słońce” znajduje się w dzielnicy Jazdów, powstał w 2015 r. Ogród położony jest na terenie dawnych fińskich domków i zajmuje powierzchnię 80 m². Poza innymi źródłami finansowania ogród otrzymał od miasta cenę dzierżawy gruntu w preferencyjnej wysokości 10 groszy za met kwadratowy. Teren gruzowiska dzięki kompostowaniu został dostosowany do nasadzeń. Dzięki temu działalność mieszkańców skupia się na ogrodnictwie warzywnym, kwiatowym, kwitną liczne polskie kwiaty, takie jak irysy, lilaki, róże, peonie, słoneczniki. Przestrzeń jest ogólnodostępna. Wykorzystywana jest do rekreacji, organizacji wydarzeń integrujących społeczność lo-

²¹ Bujna Warszawa, <http://bujnawarszawa.pl> (dostęp: 22.11.2021).

²² ZZM Kraków, <https://zsm.krakow.pl/dla-krakowian/ogrody/krakowskie-ogrody-spoleczne.html> (dostęp: 22.11.2021 r.).

kalną, ale posłużyła również do nakręcenia scen filmowych. Zdarza się, że odpłatnie przestrzeń wynajmowana jest np. na organizację urodzin.

Ogród społeczny „Azory” w Krakowie został założony w 2016 r. i jest własnością ZZM Kraków. Zajmuje powierzchnię około 300 m² w północnej części miasta. W funkcjonowanie ogrodu zaangażowanych jest około 15 osób. Ogród jest prowadzony pod okiem animatora lokalnego w Programie Aktywności Lokalnej z ramienia MOPS w Krakowie. Pokazuje to, jak wiele jednostek organizacyjnych miasta może wspierać działalność ogrodu. Ogród jest miejscem przyjaznym spotkaniom mieszkańców, zarówno dzieciom i rodzicom, jak i seniorom. Sprzyja to relaksowi, odpoczynkowi w mieście. Jest tam również produkowana żywność. Lokalni ogrodnicy mogą pochwalić udanymi zbiorami. W 2020 r. w sumie zebrano kilkadziesiąt kilogramów pomidorów, cukinii, dyni, owoców takich, jak agrest, porzeczki, truskawki, ale i wiele aromatycznych ziół, takich jak mięta cytrynowa, mięta pieprzowa, tymianek, szalwia. Działalność ogrodu dofinansowywana jest z budżetu miasta, dodatkowe środki pochodzą z budżetu Rady Dzielnicy IV w Krakowie.

Najmłodszy w tym podsumowaniu ogród społeczny „Wolna Wisła” w Toruniu powstał w 2020 r., zajmuje powierzchnię około 2000 m². Ogród znajduje się nad samym brzegiem Wisły, w otoczeniu rodzinnych ogrodów działkowych, choć nie jest ich częścią. Regularne spotkania ogrodowe odbywają się raz lub dwa razy w tygodniu, ale członkowie ogrodu mogą do niego przyjść o każdej porze. Teren jest dzierżawiony przez Fundację Wolna Wisła od Wód Polskich²³. Zakres podejmowanych działań to ogrodnictwo, edukacja ekologiczna, imprezy kulturalno-kulinarne. Głównym celem jest aktywny wypoczynek, który gwarantuje bliskość rzeki.

W ramach prowadzonych badań podjęto próbę oceny potencjału rozwoju ogrodów społecznościowych w ciągu najbliższych pięciu lat. W tym miejscu warto przywołać wypowiedzi dwóch wybranych przedstawicieli ogrodów (pisownia oryginalna):

- a. „Według mnie wszystko zależy od osób, które znajdą się w pewnym miejscu, w pewnej chwili, wszyscy będą zapaleni do działań. I oczywiście jeżeli będą też środki na takie działania.

²³ Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie.

Bez tych dwóch czynników rozwój nie ma szans. Ale w związku z tym, że ludzie są „głodni” takich miejsc jak Ogrody Społeczne, można liczyć na powodzenie!”

- b. „Rozwój ogrodów społecznych zależy w dużej mierze od przychylności władz miasta, w Krakowie jest wsparcie, więc szacujemy, że powstanie co najmniej drugie tyle ogrodów w samym Krakowie. Jest spore zainteresowanie ogrodnictwem ostatnio i wielu ludzi chciałoby mieć swoje działki/ogródki, więc dla mieszkańców miast dobrze zorganizowane ogrody społeczne mogą odpowiadać na te potrzeby”.

Wypowiedzi osób zaangażowanych w prowadzenie ogrodów społecznościowych wskazują na istotną rolę współpracy i wsparcia ze strony samorządów. Istotne są również środki na finansowanie zróżnicowanej działalności ogrodniczej, ale i chęci do aktywnego uczestnictwa lokalnych mieszkańców. Perspektywa długookresowa jest bardzo optymistyczna. Tworzenie zielonych oraz uprawnych miejsc w miastach pozwala poprzez zmianę charakteru niezagospodarowanych terenów zwiększyć ich atrakcyjność i społeczną użyteczność.

Uwagi końcowe

Rozwój ogrodnictwa miejskiego, ze szczególnym uwzględnieniem ogrodów społecznościowych, jest istotny ze względu na nakładanie się trendów związanych ze zrównoważonym rozwojem miast i wzrostem wykorzystania technologii cyfrowych. Czas pandemii i związana z tym akcja rządowa „Zostań w domu” pokazały, jak istotne są relacje międzyludzkie oraz otwarta, dostępna w bliskiej odległości od zamieszkania przestrzeń do ich pogłębiania. Ogrodnictwo poprzez dostarczanie żywności, zazielenianie miejskich terenów staje się źródłem korzyści ekologicznych, społecznych i zdrowotnych. Tworzenie ogrodów społecznościowych to szansa na rozwój gospodarczy miast. Dzięki redukcji marnotrawionych zasobów, na przykład poprzez przeobrażenie nieużytków w tereny czynne biologicznie, wzrasta jakość gruntów, ale i atrakcyjność poszczególnych dzielnic miasta, w których takie ogrody są zakładane.

Wyniki autorskich badań pokazują, że największe polskie miasta tworzą rozwiązania instytucjonalne oraz finansowe wspierające zakładanie i prowadzenie ogrodów społecznościowych. Celem działania ogrodów jest tworzenie miejsc do integracji, edukacji ekologicznej mieszkańców, ale i uprawy żywności.

Miasta zyskują poprawę wizualną, środowiskową oraz funkcjonalną wybranych miejsc. Dla lokalnych mieszkańców „prace w ziemi” są świetnym pretekstem do integracji, pogłębiania relacji sąsiedzkich. Działania o charakterze obustronnych korzyści powinny być w przyszłości kontynuowane. Będzie to przedmiotem dalszych obserwacji naukowych.

LITERATURA

- Kłobukowska J., *Narzędzia gospodarki współdzielenia w kreowaniu innowacyjności miast* [w:] L. Czaplewski, D. Jurewicz, A. Szóstek (red.), *Innowacyjny samorząd. Rola samorządu w kreowaniu innowacyjności regionalnej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020.
- Kucharska A., *Ochrona konsumenta w gospodarce współpracy w prawie Unii Europejskiej*, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Warszawa 2019.
- Latkowska M. J., *Community Gardens, czyli ogrody sąsiedzkie – nowe formy zieleni w przestrzeni miejskiej*, „Architektura. Czasopismo techniczne” 2012, nr 6 –A, s. 271–276.
- Sokołowski D., Starzyński S., Rok B., Zgiew Ł., *Raport Ekonomia Współpracy w Polsce 2016*, Społeczność Ekonomia Współpracy, 2016.

NETOGRAFIA

- Bujna Warszawa, <http://bujnawarszawa.pl> (dostęp: 22.11.2021 r.).
- Ciesielski M., *Miasta współdzielone. O tym, jak aplikacje zmieniają oblicze metropolii*, 02.02.2018, <https://forsal.pl/artykuly/1101161,miasta-wspoldzielone-o-tym-jak-a-aplikacje-zmieniaja-oblicze-metropolii.html>, (dostęp: 24.11.2021 r.).
- Fruits Defendus, <https://santropolroulant.org/en/what-is-the-roulant/collectives/fruits-defendus> (dostęp: 22.11.2021 r.).
- Morell M. F., Cano M. R., Vidal V., *Report An Overview of public Policies of the sharing economy by cities*, lipiec 2019, Sharing Cities Action, <http://www.sharingcitiesaction.net/wp-content/uploads/2019/09/REPORT-SHARING-CITIES-SUMMIT-2018.pdf> (dostęp: 20.11.2021 r.).
- Ogrody społeczne. Bank dobrych praktyk*, Wrocławska Rewitalizacja Sp. z o.o., 2019, https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/95443/9_wr_ogrodyspolecznee-book-1.pdf (dostęp: 20.11.2021 r.).

Ogród Le Jardin De La Felicite, <http://www.jardin-de-la-felicite.fr/association.htm> (dostęp: 22.11.2021 r.).

ZZM Kraków, <https://zsm.krakow.pl/dla-krakowian/ogrody/krakowskie-ogrody-spoleczne.html> (dostęp: 22.11.2021 r.).